

UOT 334.7

Günəl Mirzə qızı MƏMMƏDZADƏ
doktorant, AKU
mammadzadagunel@gmail.com

AZƏRBAYCANDA KİÇİK VƏ ORTA SAHİBKARLIQ FƏALİYYƏTİNİN SİSTEMLİ TƏHLİLİ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi – bazar iqtisadiyyatı şəraitində Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığın formalaşması, müasir vəziyyəti və inkişafını statistik cəhətdən öyrənmək və qiymətləndirməkdir.

İşin metodologiyası – kiçik və orta sahibkarlıq fəaliyyətinin təhlil edilməsi, gələcək yönümlü tədbirlərin nəzərdən keçirilməsidir.

Tədqiqatın təbii əhəmiyyəti – ölkənin sosial - iqtisadi inkişafında kiçik və orta sahibkarlığın rolunu araşdırmaq.

Tədqiqatın nəticələri – kiçik və orta sahibkarlığın fəaliyyəti araşdırılmış və sistemli şəkildə təhlil edilmişdir.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi ondan ibarətdir ki, Azərbaycan Respublikasında bazar sisteminin yeni strukturlarının formalaşmasında kiçik və orta sahibkarlığın rolu və xüsusiyyətləri aşkara çıxarılmışdır;

Açar sözlər: sahibkarlıq, inkişaf, strategiya, təhlil, gələcək yönümlü strateji baxış.

Giriş

Ötən dövr ərzində Azərbaycanda sahibkarlığın inkişafının dəstəklənməsi istiqamətində bir sıra tədbirlər həyata keçirilib. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 24 iyun 1997-ci il tarixli 610 nömrəli və 2002-ci il 17 avqust tarixli 753 nömrəli sərəncamlarına əsasən “Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığa dövlət yardımı Proqramı (1997-2000-ci illər)”, Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı üzrə Dövlət Proqramı (2002-2005-ci illər)” qəbul edilərək həyata keçirilmişdir. Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2008-ci il 25 avqust tarixli 3004 nömrəli sərəncamları ilə “2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında əhalinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatına dair Dövlət Proqramı” təsdiq edilmişdir. Müvafiq olaraq 15 sentyabr 2008-ci il tarixli 3043 nömrəli və “2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişaf Dövlət Proqramı”, habelə “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2014-2018-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafı, 27 fevral 2014-cü il tarixli 118 nömrəli Fərmanla təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair Dövlət Proqramı”nda sahibkarlığın inkişafı, biznes mühitinin daha da yaxşılaşdırılması, sahibkarların hüquq və qanuni mənafelərinin müdafiəsi mexanizmləri, 26 dekabr 2014-cü il tarixli, 964 nömrəli Fərmanla təsdiq edilmiş 2015-2020-ci illər üzrə abadlıq-quruculuq tədbirlərinin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur [1].

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 21 aprel 2016-cı il tarixli 1988 nömrəli Fərmanı ilə əhalinin məşğulluğunun təmin edilməsi, qeyri-neft ixracının artırılması kimi strateji məsələlərdə sahibkarların rolunu təşviq etmək məqsədilə 25 aprel 2016-cı il biznes mühitinin inkişafı, cəmiyyətdə sahibkarlığa dəstək ruhunun artırılması Azərbaycanda “Sahibkarlar Günü” kimi təsis edilib [2].

Eyni zamanda, sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların 2 il müddətinə dayandırılması, sahibkarlıq fəaliyyəti ilə bağlı lisenziya və icazələrin sayının və ödənilən rüsumların məbləğinin dəfələrlə azaldılması, icazələrin verilməsi prosedurlarının sadələşdirilməsi, o cümlədən icazələrin davam etdirilməsi bu sahədə elektron portalın yaradılması və sahibkarlıq subyektlərinin yaradılması hüquqlarının müdafiəsi, ölkə ərazisindən tranzit yüklərin daşınmasında “bir pəncərə” prinsipi

pinin tətbiqi, vergi və gömrük güzəştlərinin verilməsi istiqamətində görülən işlərin 7 il müddətinə ölkəyə investisiyaların təşviqinin artırılması, idxal-ixrac əməliyyatları zamanı gömrük prosedurlarının sadələşdirilməsi məqsədilə elektron gömrük xidmətlərinin daha da genişləndirilməsi, sayının minimuma endirilməsi üçün tələb olunan sənədlər və prosedurlar, “Yaşıl dəhliz” və digər buraxılış sistemlərindən istifadə malların və nəqliyyat vasitələrinin gömrük sərhədindən keçirilməsi üçün beynəlxalq təcrübədə mövcud olan, dövlət satınalmalarında təkmilləşdirmələr, dövlət orqanlarında sahibkarların müraciətlərinə birbaşa cavab verən “Çağrı mərkəzləri”nin yaradılması, məlumat və məsləhət xidmətlərinin göstərilməsi və s. işlər görülmüşdür [3].

Dünya Bankının “Doing Business 2017” hesabatında Azərbaycanda biznes mühiti daha da yaxşılaşıb və ölkə bəzi göstəricilər üzrə (məsələn, biznesə başlamaq, əmlakın qeydiyyatı) yüksək nəticələr əldə edib. Beynəlxalq təcrübəyə uyğun olaraq elektron hökumət portalının yaradılması ilə dövlət xidmətləri daha da genişləndirilib. KOS-lar üçün innovasiya çərçivəsi həm infrastruktur (məsələn, sənaye parkları, texnoparklar və biznes inkubatorlar), həm də maliyyə dəstəyi (informasiya və kommunikasiya texnologiyaları (İKT) sektoru üçün xüsusi fondun yaradılması) vasitəsilə təkmilləşdirilmişdir [3].

Həmçinin, ölkədə KOS-ların inkişafına bilavasitə təsir edəcək islahatların ünvanlılığını təmin etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2015-ci il 5 iyun tarixli 215 nömrəli “İri, orta və kiçik sahibkarlar üçün KOS-ların meyarları müəyyən edilib”. Meyarlara əsasən, 2015-ci ildə dövlət qeydiyyatına alınmış hüquqi və fiziki sahibkarlıq subyektlərinin 1 faizi iri, 2 faizi orta, 97 faizi isə kiçik sahibkarlardır [5].

Azərbaycan KOM-ların və bütövlükdə ölkə iqtisadiyyatının inkişafı üçün güclü potensiala və geniş imkanlara malikdir. Bunun üçün ümumi biznes mühitinin yaxşılaşdırılması, maliyyə resurslarına çıxışın daha sərfəli və səmərəli təşkili, kiçik və orta sahibkarlığın yerli və xarici bazarlara çıxışının təmin edilməsi, bacarıqlı və ixtisaslı kadrların yaradılması kimi vacib addımlar atılmalıdır. Regionda və dünyada iqtisadi sahədə gedən proseslər bir daha KOS və sahibkarlıq subyektləri arasında əməkdaşlığın dərinləşdiyini, dövlət dəstəyinin artdığını göstərir. Belə ki, iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi üçün KOS-ların potensialını tam reallaşdırmaq üçün bu sahədə bir sıra dəyişikliklərə ehtiyac var. Qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi istiqamətində müəyyən irəliləyişlər olsa da, hələ də bəzi təkmilləşdirmələrə ehtiyac var. Belə ki, özəl kredit bürosu, daşınar əmlakın yüklülüyünün reyestri, təminatlı əqdlərin tənzimlənməsi kimi məsələlərə dair qanunvericilik bazası təkmilləşdirilməlidir [7].

Sahibkarlığa vahid yanaşma, o cümlədən kiçik və orta sahibkarlıq siyasəti, innovasiyaların, beynəlxalq standartların daha geniş tətbiqi, ixrac bazarlarının tədqiqində dövlət dəstəyinin artırılması, maliyyə, konsaltinq və digər dəstək mexanizmlərinin daha da genişləndirilməsi, sahibkarlığın inkişafı üçün monitorinq və qiymətləndirmə mexanizmlərinin yaradılması prioritetləri müəyyən edilməlidir [8].

Innovasiya və beynəlmilləşməyə dəstək tədbirləri həyata keçirilsə də, bu sahədə fəaliyyət dərinləşdirilməli, aydın strategiya və ya əlaqələndirmə mexanizmləri yaradılmalıdır. Hazırda innovasiyalar üzrə dövlət siyasəti telekommunikasiya və informasiya texnologiyaları sektoruna diqqəti genişləndirir. Bundan əlavə, ixracın maliyyələşdirilməsi xidmətlərinin genişləndirilməsi, eləcə də KOS-ların qlobal dəyər zəncirindən daha çox faydalanmasına imkan yaratmaq üçün beynəlmilləşdirməyə yönəlmiş dəstək tədbirləri daha da genişləndirilməlidir. Qeyd edək ki, Azərbaycanda KOS-ların inkişafı kifayət qədər ciddi məsələdir. Bunun üçün makroiqtisadi siyasətdən tutmuş, Azərbaycan vətəndaşlarının, xüsusən də sahibkarların və əlaqədar dövlət məmurlarının məsələsinə baxış tərzinə qədər bir çox vəzifələri özündə əks etdirən, aydın məqsədlərə yönəlmiş tədbirlərin həyata keçirilməsi tələb olunur. Buna görə də KOS-ların inkişafına dəstək verən institusional dəyişikliklərin həyata keçirilməsi və onların inkişafı üçün əlverişli şəraitin yaradılması strateji əhəmiyyət kəsb edir [6].

2020-ci ilə qədər strateji baxış

Azərbaycanda KOS-ların 2020-ci ilə qədər inkişafına dair strateji baxış biznes mühitinin daha da

yaxşılaşdırılması, KOS-ların maliyyə resurslarına və satış bazarlarına çıxışının asanlaşdırılması və onların biznes bilik və bacarıqlarının artırılması, rəqabətqabiliyyətliliyinə nail olunması və iqtisadiyyatda rolunun artırılmasıdır [4].

Strateji baxışın şərhı

2020-ci ilədək Azərbaycanda KOS-ların inkişafı üçün normativ-hüquqi baza daha da təkmilləşdiriləcək, institusional islahatlar davam etdiriləcək, rəqabət mühiti gücləndiriləcək və KOBİ agentliyi yaradılacaq, zəruri intellektual və texniki resursların əldə edilməsi sistemi yaradılacaq. Bu sahədə fəaliyyət üçün icazə sənədlərinin yanında bir az da asanlaşdırma tədbirləri həyata keçiriləcək. Nəzərdə tutulan tədbirlərin uğurla həyata keçirilməsi nəticəsində KOS-ların ÜDM-də və məşğulluqda xüsusi çəkisinin müvafiq olaraq 15 və 20 faizə, ölkənin qeyri-neft ixracında xüsusi çəkisinin isə 10 faizə çatdırılması əsas məqsəddir [4].

2025-ci ilədək olan dövr üçün uzunmüddətli baxış

2025-ci ilə qədər olan dövr üçün Azərbaycanın uzunmüddətli baxışı 2025-ci ilə qədər olan dövr üçün KOS-ların rəqabət qabiliyyətinin daha da artırılması, gündəlik istehlak mallarının əsasən KOS-lar vasitəsilə təmin edilməsi və KOS-ların payının əhəmiyyətli dərəcədə artmasına nail olmaqdır [8].

Uzunmüddətli baxışın şərhı

Azərbaycanda biznes mühitinin daha da yaxşılaşdırılması, maliyyə resurslarına və beynəlxalq bazarlara çıxışın artırılması, eləcə də bütün əlaqəli sahələrdə innovativ yanaşmanın tətbiqi KOS-ların inkişafına əlverişli şərait yaradacaq, bununla da KOS-ların qeyri-iqtisadi inkişafda xüsusi çəkisini artıracaqdır - neft sektoru və yüksək gəlirli sektorlarda məşğulluq imkanları artacaq [9].

2025-ci ilə qədər olan dövrdə KOS-un gücləndirilməsi hesabına Azərbaycanın iqtisadi potensialı daha da artacaq, bunun nəticəsində ölkədə rəqabət mühiti tam təmin olunacaq və beləliklə, Azərbaycan iqtisadi sahədə ən əlverişli ölkələrdən birinə çevriləcəkdir [3].

Mövcud təşəbbüslər əsasında kiçik və orta sahibkarların maliyyə resurslarına daha asan çıxışını təmin etmək üçün müvafiq tədbirlər görülməlidir. Vençur maliyyəsi şəklində yerli investisiyalar stimullaşdırılacaq və KOS-ların fəaliyyət göstərdiyi sektorlara birbaşa xarici investisiyaların (BXİ) cəlb edilməsi mexanizmləri təkmilləşdiriləcək. Kredit zəmanəti fondunun və özəl kredit bürolarının yaradılması nəticəsində yerli və xarici banklar tərəfindən KOS-lar üçün göstərilən maliyyə xidmətlərinin və kredit resurslarının artırılması, ölkədə ən səmərəli maliyyə əlçatanlığı təcrübələrinin tətbiqi mümkün olacaq. Bu yolla Azərbaycanda özəl maliyyə institutları və investorlar tərəfindən maliyyələşdirilən yeni KOS subyektlərinin yaradılması nəzərdə tutulur ki, bu da strateji planlara uyğun olaraq dəyər zənciri boyunca yüksək gəlirli sahələrin inkişafına təkan verəcək. 2025-ci ilə qədər olan dövrdə müəssisələr KOS subyektlərinin gücləndirilməsi ilə eyni vaxtda öz fəaliyyət sahələrində yeni biznes birlikləri təşkil edəcəklər. Biznes assosiasiyalarının inkişafı dövlət-özəl sektor dialoqunun genişləndirilməsinə imkan yaradacaq. Bu assosiasiyalar 2025-ci ilə qədər və sonrakı dövr üçün sektor üçün prioritetləri həyata keçirməkdə KOS-lara kömək edəcək. Assosiasiyalar KOS agentliyi ilə birlikdə müvafiq sektorlardakı müəssisələrin problemlərini mütəmadi olaraq təhlil edəcək, aidiyyəti qurumlarda səsəndirəcək və həlli yollarını axtaracaq. Aparılacaq islahatlar ölkədə KOS-un güclənməsini təmin edəcək və Azərbaycanın qeyri-neft sektorunun inkişafına davamlı töhfə verəcək. Azərbaycanda mövcud və yeni yaradılmış assosiasiyalar aidiyyəti tərəflərlə birlikdə keyfiyyət göstəricilərini və həyata keçirilən əməliyyatları qabaqcıl beynəlxalq təcrübələrə uyğunlaşdırmaqla KOS ilə bağlı idarəetmə bazasını və standartlarını təkmilləşdirəcək ki, bu da ölkəyə daha çox xarici investorları cəlb etməyə imkan verəcək [7].

Azərbaycanda KOS-ların inkişafına daha böyük dəstək vermək məqsədilə mövcud sənaye zonaları ilə bağlı təşəbbüslərin həyata keçirilməsi sürətləndiriləcək, müvafiq sektorlarda belə zonaların sayı və əhatə dairəsi genişləndiriləcək. Maliyyə dəstəyinin artırılması, logistika infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi və dövlət xidmətlərinə sərffəli çıxışın təmin edilməsi yolu ilə startap şirkətlərin rəqabətqabiliyyətli aparıcı biznes təşkilatlarına çevrilməsi təmin ediləcək. Bu sadə təşviqləri və sərffəli həll yollarını daha çox sənaye zonalarında yaymaqla Azərbaycanda KOM-ların

inkışafı sürətləndiriləcək [5].

Bu inkışafın davamlılığını təmin etmək üçün Azərbaycanda müəssisələr üçün qabaqcıl təcrübələrə əsaslanan keyfiyyətli biznes təlimi təşkil olunacaq, KOS-ların ehtiyaclarına uyğun peşə təhsili sisteminin qurulması, eləcə də biznesin elmi-texniki inkışafı təmin ediləcək. Startaplara biznes ehtiyaclarına uyğun olaraq konsaltinq xidmətləri göstərmək üçün yeni biznes inkubatorlar yaradılacaq (menecment təlimindən tutmuş investorlara çıxış üçün şəbəkə təliminə qədər). Bununla da Azərbaycanın innovativ startapları peşəkar idarəetmə sayəsində daha yüksək səviyyəyə qalxacaq. Eyni məqsədlə kiçik və orta sahibkarlıq assosiasiyaları bu istiqamətdə görüləcək işləri yaxından izləyəcək, onların səmərəliliyini və müvafiq təşəbbüslərini, gətirəcəkləri faydaları müəyyən edəcək və hər hansı maneələr yaranarsa, bu kimi halların aradan qaldırılması üçün tədbirlər planı hazırlayacaqlar [6].

Qeyd olunan innovasiya təşəbbüsləri universitetlər və texniki peşə təhsili müəssisələri üçün də təkrarlanacaq. Texniki peşə təhsili müəssisələrində gənc nəsil və artıq məşğul olan şəxslər üçün təlimlərin keçirilməsi nəticəsində Azərbaycanda sahibkarlıq tərəkürünün inkışafı təmin ediləcək. Sahibkarlıq konsepsiyasının ali məktəblərin təhsil proqramlarına (kurikulumlarına) daxil edilməsi ilə Azərbaycanda sahibkarlıq ruhunun daha da gücləndirilməsinə şərait yaradılacaq, təhsil müəssisələrini bitirmiş istedadlı tələbələrin təhsil aldıkları sektorlarda öz bizneslərini qurmaları stimullaşdırılacaq. KOS agentliyi bu istiqamətdə müvafiq dövlət qurumları və təhsil müəssisələri ilə sıx əməkdaşlıq edəcək, tətbiqi elmlərin inkışafına xüsusi diqqət yetirəcək [2].

2025-ci ildə Azərbaycan əlverişli rəqabət mühitinə, dövlət-özəl sektor tərəfdaşlığının yeni mərhələsinə, yüksək ixtisaslı kadr potensialına və daim inkışaf edən qeyri-neft sektoruna malik dövlətə çevriləcəkdir. Bu kontekstdə KOS ölkənin iqtisadi inkışafının aparıcı qüvvəsinə çevriləcək və rəqabətqabiliyyətli mal və xidmətlər istehsal edən müəssisələr sayəsində ölkənin əsas istehlak malları baxımından idxaldan asılılığını minimuma endirəcək [4].

Azərbaycanda 2025-ci ilə qədər olan dövr üçün uzunmüddətli baxışın həyata keçirilməsi nəticəsində KOS-ların ÜDM-də və məşğulluqda xüsusi çəkisinin müvafiq olaraq 35 və 40 faizə, ölkənin qeyri-iqtisadi sektorunun payının isə müvafiq olaraq 35 və 40 faizə çatdırılması nəzərdə tutulur [4].

2025-ci ildən sonrakı dövr üçün hədəf baxış

2025-ci ildən sonrakı dövr üçün hədəf baxış Azərbaycanda ÜDM-in ən azı 60 faizini KOS-ların hesabına əldə etmək, qlobal dəyər zəncirlərinə qoşulmuş yerli KOS şəbəkəsini yaratmaqdır [8].

Hədəf görünüşünün şərh

KOS-ların sayının artması və davamlılığı ilə onların qlobal dəyər zəncirlərindəki rolu, intellektual dəyərlərin formalaşmasında iştirak və daha çox gəlir əldə ediləcək. KOS-ların enerjiden istifadəsinin səmərəliliyi artırılacaq, alternativ və bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə stimullaşdırılacaqdır. Bütün sektorlarda inkışaf etmiş KOS şəbəkəsinin formalaşması diqqətdə saxlanılacaq və uzunmüddətli perspektivdə ÜDM-də KOS-un payı 60 faizi ötcək [8].

İqtisadiyyatda rəqabət mühitinin daha da gücləndirilməsi iqtisadi səmərəliliyin əsas amilə çevrilməsinə şərait yaradacaq ki, bu da bəzi iş yerlərinin və xidmətlərin iri sahibkarlardan KOS-lara verilməsini zəruri edəcək. Nəticədə, KOS subyektlərinin fəaliyyət göstərdiyi sahələrin əhatə dairəsi və həcmi genişlənəcək [3].

Şaxələndirmə məqsədlərinə uyğun olaraq, bütün sektorlar üzrə KOS-larda qadınların daha çox iştirakını təmin etmək üçün əlavə imkanlar yaradılacaqdır. Buraya qadınların rəhbərlik etdiyi şirkətlərin hər bir regionda ən yaxşı təcrübə kimi birbaşa təşviqi daxildir. Uğurlu qadın sahibkarlarla görüşlər və müsahibələr nəticəsində maarifləndirmə səviyyəsi daha da artırılacaq. Bununla da Azərbaycanın əsas işçi qüvvəsində qadınların iştirak səviyyəsinin artırılması hədəflərin [7].

Azərbaycanda daha çoxşaxəli qeyri-neft iqtisadiyyatının formalaşdırılması tədbirləri 2025-ci ildən sonrakı dövr üçün də davam etdiriləcək və dəyər zəncirinin yüksək dəyər yaradan halqalarının əhatə dairəsinin genişləndirilməsi sayəsində KOS-lar bu transformasiyanın əsas hərəkətverici qüvvəsi olacaqdır. Kiçik və orta müəssisələr təkə xammal istehsalçısı deyil, eyni zamanda, öz

intellektual potensialını artırmaqla və daim yeniliklər axtarışında olmaqla, yerli səviyyədə bu transformasiyanı başa çatdırmaq üçün dəyər zəncirinin müxtəlif mərhələlərini əhatə edəcəklər. Bununla da əldə edilən dəyərin ölkə daxilində qalmasını təmin edin ki, bu da KOS-un daha sürətli inkişafına təkan verəcək. Dəyər zəncirindəki boşluqlar aradan qaldırıldıqdan sonra Azərbaycanda müxtəlif sektorlarda daha çox yerli istehsal həyata keçiriləcək ki, bu da əsas istehlak malları üzrə idxaldan asılılığı tamamilə aradan qaldıracaq. Həmin müddət ərzində KOS subyektlərinin alternativ və bərpa olunan enerji mənbələrinə çıxışının stimullaşdırılması və “yaşıl iqtisadiyyat”a keçidlə əlaqədar hüquqi baza və maliyyələşdirmə təşəbbüsləri ilə bağlı tədbirlər həyata keçiriləcək [9].

KOS-ların dəyər zəncirinin müxtəlif mərhələlərində müxtəlif sektorları əhatə etməsi ilə yanaşı, bəzi KOS-lar “yerli flaqman” səviyyəsinə qədər inkişaf edəcəklər, yəni iri kommersiya təşkilatlarına çevriləcəklər. Bu şirkətlər fəaliyyət göstərdikləri sektorda yerli tələbatı ödəməklə yanaşı, keyfiyyət və “nou-hau” sahəsində regional oyunçu olmaq potensialına malik olacaqlar. KOS-lar öz fəaliyyətlərinin genişləndirilməsində birbaşa xarici sərmayələrin cəlb edilməsində nümunə rolunu oynayacaqlar [9].

2025-ci ildən sonrakı perspektivdə konkret sektorlar üzrə yerli tələbatın ödənilməsindən sonra güclü yerli şirkətlər və çoxsaylı KOS-lar öz ticarət şəbəkələrini beynəlxalq bazarlarla, xüsusən də ətrafdakı bazarlarla birləşdirərək Azərbaycanın qeyri-neft ixracının əhəmiyyətli dərəcədə artmasına müsbət təsir göstərəcəklər. Azərbaycanda, xüsusilə də xarici ticarətdə KOS-un payının 40 faizə çatdırılması nəzərdə tutulur. Bundan başqa, 2025-ci ildən sonrakı dövrdə ÜDM-də KOS-un payının, məşğulluqda isə müvafiq olaraq 60 və 70 faizə çatdırılması nəzərdə tutulur [5].

Nəzərdə tutulan məqsədlərin reallaşması növbəti onillikdə Azərbaycanda biznes üçün daha əlverişli şəraitin yaradılması, KOBİ-lərin inkişafına yönəlmiş müxtəlif proqram və layihələrin həyata keçirilməsi, müvafiq dövlət qurumlarının iştirakı və səyləri nəticəsində mümkün olacaq.

Hədəf göstərişləri

KOS sahəsində prioritetlərin həyata keçirilməsi nəticəsində aşağıdakılar proqnozlaşdırılır:

- KOS-ların ÜDM-də payının 15 faizə çatdırılması;
- Məşğulluqda KOS-ların payının 20 faizə qədər artırılması;
- Ölkənin qeyri-neft ixracında KOS-un payının 10 faizə çatdırılması;
- 2020-ci ildə real ÜDM-in 1 milyard 260 milyon manat artması;
- 2020-ci ildə 34,240 yeni iş yerinin yaradılması.

KOS-un inkişafı ilə bağlı planlaşdırılan tədbirlər üçün aşağıdakı əsas fəaliyyət göstəriciləri müəyyən edilmişdir:

- sənaye klasterlərində istehsal olunan məhsullarda KOS-ların payının 40 faizə çatdırılması;
- KOS subyektləri arasında mübahisələrin məhkəməyə qədər həlli göstəricilərinin 2 dəfə yaxşılaşdırılması;
- KOS-ların sağalma (iflasdan) dərəcəsinin 4 faizə qədər artırılması;
- banklar tərəfindən daşınar əmlakın girov kimi qəbulu dərəcəsinin 2 dəfə artırılması;
- lizinq əməliyyatlarının ÜDM-də payının 2 faizə çatdırılması;
- qeyri-neft ixracının 5 faiz artmasına nail olmaq;
- 3-5 nümunəvi müəssisənin yaradılması;
- il ərzində ən azı 25 startap layihəsinin işə salınması;
- il ərzində ən azı 1000 kiçik və orta sahibkar üçün xüsusi təlimlərin təşkili;
- 3 innovasiya yönümlü regional klasterin yaradılması.

Strateji məqsədlər

KOS üçün strateji məqsədlərə aşağıdakılar daxildir:

- KOS-un inkişafı üçün daha əlverişli biznes mühitinin formalaşdırılması;
- KOS-ların rəqabət qabiliyyətinin və onların iqtisadiyyatdakı rolunun artırılması;
- KOS-un inkişafı və nəticədə innovasiyalar vasitəsilə ölkədə istehsal olunan iş və xidmətlərin bütün mümkün hissələrinin, xüsusən də intellektual hissəsinin yaradılmasına nail olmaq;

- Məşğullüğün təmin edilməsində KOS-un rolunun artırılması;
- KOS-lar tərəfindən əsas istehlak mallarının istehsalına nail olunması;
- KOS-ların ixrac etdiyi malların ölkənin ümumi ixracında payının artırılması.

Nəticə

Kiçik biznes sektorunun iqtisadiyyatda rolu, onun formalaşma qanunauyğunluqları, mövcud vəziyyəti və inkişaf perspektivləri və ölkədə problemləri araşdırılmış və aşağıdakı mühüm nəticələr əldə edilmişdir: Azərbaycanda mükəmməl bazar mühitinin yaradılmasının əsas amillərindən biri yeni iqtisadi münasibətlərə keçid sahibkarlığın formalaşması və inkişafıdır. Elmi ədəbiyyatda sahibkarlıq fəaliyyətinin inkişaf konsepsiyası haqqında vahid fikir yoxdur. Sahibkarlığın iqtisadi mahiyyətini öyrənərkən bu sözün özünün etnologiyasını və onun inkişaf mərhələlərini öyrənməkdən başlamaq məqsəduyğundur. Bunun səbəbi, son 800 ildə sahibkarlığın müxtəlif ölkələrdə və müxtəlif insanlar tərəfindən fərqli başa düşülməsidir. Kiçik və orta sahibkarlığın fəaliyyətini, xüsusilə investisiya fəaliyyətini və maliyyə vəziyyətini xarakterizə etmək üçün müxtəlif göstəricilərdən istifadə olunur. Başqa sözlə desək, kiçik və orta sahibkarlığın statistikasının göstərici sisteminin kompleks təhlili təsərrüfat subyektlərinin vəziyyətini və vəsaitlərə tələbatı hərtərəfli xarakterizə etməyə, eləcə də bazar iqtisadiyyatı şəraitində maliyyə strategiyasını proqnozlaşdırmağa imkan verir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycanca kiçik sahibkarlıq, “Səda” nəşriyyatı, Bakı, 2015.
2. Azərbaycan Respublikasının sosial – iqtisadi göstəriciləri, ADSK, “Səda” nəşriyyatı, 2015.
3. Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığın inkişafının Dövlət Proqramı (2002-2005 – ci illər), “Azərbaycan” qəzeti, 18 avqust, 2002-ci il.
4. Abbasov A.B., “Biznesin əsasları”, Bakı, 2005.
5. Abdullayev Z.S., Bağirova Z.Ə. Müəssisənin iqtisadiyyatı, Bakı, 2003.
6. Abbasov Ç.M. Azərbaycan dünya iqtisadiyyatına inteqrasiya yolunda, Bakı, “Elm”, 2005.
7. İmanov Ə.Ş. Kiçik sahibkarlıq. Bakı 2009.
8. Hüseynli İ.Q. Azərbaycanca kiçik biznesin inkişafının cari vəziyyəti və perspektivləri, Bakı, 2009.
9. А.О.Баинов, И.Н.Шапкин “Малое предпринимательства”. Москва 2003.
10. Н.К.Сирополис. Управление малым бизнесом. Москва. 2002.
11. <https://www.stat.gov.az/>

*Гюнель Мирза кызы Мамедзаде
докторант, АКУ*

Систематический анализ деятельности малого и среднего предпринимательства в Азербайджане

Резюме

Цель исследования Основной целью исследования является статистическое изучение и оценка становления, современного состояния и развития малого и среднего предпринимательства в Азербайджанской Республике в условиях рыночной экономики.

Методологией работы является анализ деятельности малого и среднего бизнеса, обзор перспективных мероприятий.

Прикладное значение исследования заключается в изучении роли малого и среднего предпринимательства в социально-экономическом развитии страны.

По результатам исследования была рассмотрена деятельность малых и средних предприятий и проведен их системный анализ.

Оригинальность и научная новизна исследования заключается в том, что раскрыты роль и особенности малого и среднего предпринимательства в формировании новых структур рыночной системы в Азербайджанской Республике.

Ключевые слова: *предпринимательство, развитие, стратегия, анализ, перспективное стратегическое видение.*

*Gunel Mirza Mammadzade
Ph.D student, ACU*

Systematic analysis of small and medium entrepreneurship activity in Azerbaijan

Summary

The purpose of the study The main purpose of the study is to statistically study and evaluate the formation, modern state and development of small and medium entrepreneurship in the Republic of Azerbaijan in the market economy.

The methodology of the work is the analysis of small and medium-sized business activities, the review of future-oriented measures.

The applied importance of the research is to investigate the role of small and medium entrepreneurship in the social and economic development of the country.

The results of the study examined the activity of small and medium-sized enterprises and systematically analyzed them.

The originality and scientific novelty of the research is that the role and characteristics of small and medium entrepreneurship in the formation of new structures of the market system in the Republic of Azerbaijan have been revealed.

Key words: *entrepreneurship, development, strategy, analysis, future-oriented strategic vision.*